

Clàssics al dia Mancuso retrata el desig espuri d'una dona que somia escapar de la pobresa

La història d'una lluitadora

Elvira Mancuso
La maestra Annuzza
Traducció de Francisco de Julio Carrobles

PERIFÉRICA
224 PÀGINES
18,90 EUROS

ADA CASTELLS

Aquesta és la història d'una vocació que, afortunadament, perdura en els nostres dies: la de ser mestre. Quan Elvira Mancuso va escriure aquest llibre –publicat per primer cop a Sicília el 1906– no era tan fàcil per a una dona pobra accedir als estudis de magisteri. La protagonista és el que més desitja i, fins i tot, planeja tota una estratègia que passa pel matrimoni per aconseguir-ho. En té moltes ganes, i encara més quan l'alternativa és quedar-se fregant cases alienes tota la seva vida, tal com van fer les generacions de dones que la precedeixen.

La gràcia és que l'autora utilitza un to d'aventura èpica per explicar-nos com Annuzza entra a l'escola d'estudis superiors. Com si ens narrés una batalla, vivim els avatars de la protagonista amb esglai, perquè li va la vida. És fàcil empatitzar amb aquesta noia intel·ligent i resolutiva que no fa cas de la mentalitat resignada de la seva mare ni de les temptacions frívols del seu pretendent. Ella veu la possibilitat de sortir del túnel de la misèria si accepta un casament que, en el fons, tampoc no li sembla tan horrible perquè és amb el noi més cobejat del poble. Abans d'acceptar el futur promès, li posa una única condició: s'haurà d'esperar fins que ella acabi els estudis. Encara més, li haurà de pagar el cost que suposa anar a la ciutat a formar-se. En alguns moments, la protagonista ens pot semblar egoista, pragmàtica i manipuladora, però són aquestes les úniques armes que pot utilitzar per aconseguir un desig que en el nostre temps trobem del tot legítim: alliberar-se

del jou de la pobresa, ser algú en una societat que no deixa gaires alternatives a les dones, i encara moltes menys si són de classe baixa i incultes com ella.

La novel·la retrata molts sentiments contraposats perquè aquí, com a la Sicília real, tot pren el matís de la llum i res és en blanc i negre. Els dolents no ho són del tot i els bons estan plens de picardia. Les aparències enganyen i si alguna cosa no està permesa és la ingenuïtat dels qui ho han tingut tot massa fàcil.

Hi ha molt de matís, però la relació que més bé broda l'autora és la sempre complexa entesa entre una mare i una filla.

L'amor incondicional es barreja amb l'exigència, amb l'orgull, amb el xoc generacional i amb la desobediència. La relació evoluciona des de l'adolescència de la noia –en una època en que l'adolescència ni tan sols existia– fins a la maduresa desesperada en què ella ha de tornar a casa. Són tots plegats molt sicilians i hi trobarem tots els tòpics d'aquelles terres. Ara bé: també hi sura la condició humana universal que ens fa entendre que, al cap i a la fi, tots podríem haver estat la mestra Annuzza. |

Un buró d'estil Lluís XVI en una vil·la siciliana del segle XIX
GETTY IMAGES

Novel·la Rusiñol satiritza la societat de l'espectacle

Un producte català autèntic

Fotografia d'una nena en un circ, datada l'any 1921

GETTY IMAGES

Santiago Rusiñol La 'niña gorda'

L'AVENÇ
176 PÀGINES
16 EUROS

JULIÀ GUILLAMON

Durant moltes dècades, les figures complementàries del senyor Esteve i del seu fill Ramonet han ajudat a definir la manera de ser catalana. Entre la novel·la de Rusiñol, publicada el 1907, i el *Senyor botiguer*, la cançó de Sisa del 1975, transcorren gairebé setanta anys d'un conflicte entre botiguers i artistes que es resol favorablement per als artistes: "Ara podràs ser escultor, però perquè ell paga el marbre". Com ha envellit aquest argument! D'entrada ja no hi ha botiguers, ni fabricants, com a molt uns que tenen hotels i unes grans cadenes que compren les botigues. Tampoc no hi ha artis-

tes, ni galeries i tothom del ram de l'art, per poc que pot, se'n va corrents. En canvi, *La 'niña gorda'* (1917) manté una vigència a prova de bomba. Amb un seguit d'elements que són molt del 1910 (novel·les per entregues, espectacles de fira, domadors, falsificadors de bitllets de banc i tatuats), Rusiñol ofereix una imatge de la societat de l'espectacle on estem ficats fins al coll. N'hi ha prou de canviar la literatura de fulletó pel *Cuore*, el circ per la tele i pots deixar els bitllets de banc i els tatuatges: la història fa riure igualment, exagerada i desgavellada com és, i reflecteix moltes coses que passen ara.

Rusiñol, que havia retratat uns firaires espiritualitzats a *L'alegria que passa* (1899), l'obra de teatre que va influir en el primer Picasso, a *La 'niña gorda'* descriu una *troupe* d'artistes per la banda més grotesca i disbauxada. Són *fenómenos* que atrauen l'atenció d'un públic distret i abonat a tots els excessos. Un domador que ha tornat escurat de l'Argentina. Una nena de quinze anys, que pesa més de cent trenta quilos, gran llegidora d'històries sentimentals (*Producte catalán auténtico, verídico y garantizado*), l'annuncien a l'entrada de la barraca). Un dibuixant es va fer soci d'un gravador i van començar a fabricar bitllets de banc, fins que els van enxampar. A la presó l'amic es va entretenir a gravar-li a la pell la història sagrada. La història que comença a Gràcia, transcorre en bona part al País Valencià, on poc

Saturada de crítiques i acudits: un diagnòstic dels mals del país i una gamberrada com una casa

anys després que Rusiñol publicqués *La 'niña gorda'*, el valencià Rafael Dutrás i els catalans Carmel Tusquellas i Josep Colomer (Llapissera, Charlot y el Botones) van inventar aquest espectacle. tan català i tan estrany, que és el toreig còmic.

En aquest ambient de falla i de banda de l'Empastre, Rusiñol crea una estampa demolidora de la societat del nostre temps. Darrere d'una aparença de racionalitat (el batibull d'idees científiques i teories socials que suren en l'anarquisme tavernari), el sentimentalisme i la cobdícia dominen el món. Només queda, com un antídote relatiu, el sentit comú popular, la mirada descreguda de la gent, que consumeix aquest espectacle fenomenal fins que se n'atipa i comença a consumir-ne un altre. L'artista ha esdevingut un desgraciat, un pallasso, un *freak*. No sé fins a quin punt Rusiñol es veia ell mateix com una *niña gorda*.

Picasso, que al començament de la seva carrera n'imitava la signatura, de més gran va retratar Rusiñol com un artista venut. Les seves novel·les i obres de teatre potser aflagaven el gust del públic, però diuen moltes coses que estan molt bé. L'Avenç l'encerta recuperant-lo. L'any passat va ser *El català de la Manxa*, una interpretació delirant del conflicte Catalunya-Espanya i del fracàs del projecte regeneracionista. I ara *La 'niña gorda'*, que, amb *El Josepet de Sant Celoni* (les aventures d'un trepa professional que acaba fent política), arrodoneix la trilogia de les novel·les de Rusiñol. Explosives, saturades de crítiques i acudits: un diagnòstic dels mals del país i una gamberrada com una casa. |

José Enrique Ruiz-Domènec
Sucesión o secesión. Una historia del presente

RBA
175 PÀGINES
18 EUROS

Història Ruiz-Domènec analitza com la línia de legitimitat sorgida de la transició es va trencar en la dècada passada, donant pas a propostes alternatives: entre aquestes, l'independentisme n'és una, però no l'única

Política cosmopolita

JORDI AMAT

Fa poques setmanes sir John Elliot va conversar amb José Enrique Ruiz-Domènec a l'auditori de la Fundació RBA. El tema era la relació entre la història i l'ofici de l'historiador. Rememorant la seva arribada a la Barcelona oprimida de principis dels cinquanta, Elliot es va referir a la necessitat d'identificar-se amb la societat que l'acollia per comprendre el seu passat. Vaig pensar en la introducció que Pierre Vilar va escriure a *Catalunya dins de l'Espanya moderna*. Allà el mestre francès va connectar la seva idea de Catalunya també amb la seva experiència com a jove acadèmic a la Barcelona de la dictadura de Miguel Primo de Rivera. Va descobrir llavors l'autenticitat transversal d'un sentiment amenaçat: el de la consciència dels catalans de pertànyer a una minoria nacional. Seria la constatació d'aquest sentiment en present allò que Vilar lligaria a la mena d'investigació que va desenvolupar després. El resultat, que va poder llegir-se gràcies a la traducció que Eulàlia Duran va emprendre per a Edicions 62, va tenir gran influència. "Un lli-

bre clau per a un moment crucial". El Ruiz-Domènec de *Sucesión o secesión* així ho afirma i ho raona: "La història de Vilar oferia una via per desmitificar la unitat espanyola i identificar una Catalunya que ho inclogués tot. Així es podria interpretar la conducta i les decisions polítiques conforme a la idea d'una resistència com a nucli del caràcter d'un poble".

A partir d'un determinat mo-

Vilar va oferir una via per desmitificar la unitat espanyola i veure Catalunya com un tot

ment, aquest fet nacional –basat, segons Vilar, en la resistència secular a l'assimilació– va canviar per convertir-se en procés sobiranista. Especular sobre les causes i les conseqüències de la transformació és allò que es proposa aquest assaig escrit a tota velocitat durant la primavera del 2014. El llibre –agermanat amb el seu *Catalunya, Espanya. Acords i desacords*, publicat en

català l'any 2011– està concebut des del compromís no partidista, diu, i el seu propòsit és el sosteniment d'una moral cívica a través del coneixement perquè sigui garantia de solidesa democràtica. I la primera clau per entendre el motiu pel qual es va produir aquell canvi és la crisi econòmica. Va ser en la pista de sortida de les retallades quan va capil·laritzar l'eslògan de l'"Espanya ens roba", activant una dinàmica que va buscar la seva legitimitat en la història: "L'estratègia de presentar les diferències de criteri sobre la recaptació fiscal sobre un pòsit de greuge que es remunta al 1714". Enfront d'aquest desafiament, sobretot des de la majoria absoluta del PP, els governs de Madrid van decantar la seva actuació en pal·liar el càncer del deute –una estratègia mancomunada amb els conservadors europeus– sense atendre, sinó més aviat el contrari, a una problemàtica la no resolució de la qual hauria bloquejat la possibilitat de reconfigurar l'Estat sorgit de la Constitució del 1978.

"S'ha trencat la línia de legitimitat sorgida en la transició, i les propostes alternatives se succeeixen a ritme veloç sense que cap cristal·lització de veritat. La dècada 2004-2014 va alterar irreversiblement l'estructura política d'Espanya". Aquest és el marc social i polític en què José Enrique Ruiz-Domènec inscriu el procés sobiranista. L'aposta per la independència seria, de fet, una d'aquestes propostes alternatives, però no comptaria amb un disseny de futur convincent –com va assenyalar Borja de Riquer fa unes setmanes– i la seva implementació social estaria tenint uns costos profunds. "Els debats sobre el procés sobiranista no només han decantat la societat, sinó que li han fet perdre la distinció entre veritat i mentida". No són paraules menors. I davant aquesta situació estancada Ruiz-Domènec proposa primer un mínim rigor en l'anàlisi del passat i del present –sembla mentida que sigui necessari escriure que "Catalunya no és una nació sotmesa a un Estat totalitari"– i, de cara al futur, entén com una solució plausible la posada en pràctica d'una política cosmopolita que tindria com a referent "un home amb grans qualitats per a l'arbitratge": les últimes pàgines del llibre estan dedicades a elogiar el discurs de presa de possessió de Felip VI. |

Retrat de José Enrique Ruiz-Domènec
ÀLEX GARCIA